

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

PhDr. Milana Žitného, CSc.

Severské literatúry v slovenskej kultúre

Autor predloženej habilitačnej práce je slovenskej kultúrnej verejnosti dostatočne známy ako odborník v oblasti teórie a dejín nemeckej literatúry a škandinávskych literatúr a v oblasti teórie a dejín prekladu, ako úspešný prekladateľ i ako organizátor vedeckého života, posudzovateľ a redaktor literárnych a vedeckých textov. Čo doteraz vykonal, je imponujúce a treba len ľutovať, že sa o habilitáciu pokúša až teraz.

Všetky Žitného aktivity sa zakladajú na jeho mimoriadnom rozhlade, vedeckej spoľahlivosti a mimoriadnej produktívnej usilovnosti. V kontexte slovenskej literárnej vedy i translatológie sa vypracoval na jedného z popredných odborníkov a jeho úsudky a závery sa pokladajú za platné. Pravidelne sa zúčastňuje na rozpracovaní vedeckých projektov; v súčasnosti je to hlavne monumentálny Slovník slovenských prekladateľov.

Pripomenúť treba aj bohatú pedagogickú činnosť habilitanta, hlavne na Pedagogickej fakulte UK.

Podaný habilitačný spis sa venuje jednej oblasti Žitného aktivít, škandinávskym literatúram. Zamiera sa na recepciu jednotlivých škandinávskych autorov v slovenskom kontexte, pričom autor vychádza z tézy, že pre recepciu sú rozhodujúce potreby prijímajúcej kultúry. Vo svojich úvahách dokumentuje M. Žitný aj hlboké slovakistické vzdelanie, ale aj citlivosť voči týmto procesom.

Habilitačný spis je reprezentatívnou sondážou do slovensko-škandinávskych vzťahov a tomu zodpovedá aj jeho členenie.

Prvá časť je venovaná všeobecnejším problémom recepcie; autor tu presvedčivo rieši hlavne otázku, ako sa tieto kultúrne kontakty nadviazali a rozvíjali. Okrem úspešného pokusu o ich periodizáciu argumentuje aj kultúrno-politickými okolnosťami a podáva plastický obraz peripetií, s ktorými sa recepcia škandinávskych literatúr na Slovensku stretávala. Správne upozorňuje na skutočnosť, že záujem o škandinávské literatúry na prelome 19. a 20. storočia súvisel s kontaktmi medzi slovenskými a švédskymi evanjelikmi.

Ďalším významným aspektom týchto vzťahov bol záujem nórskeho spisovateľa Björnsterne Björnsona o osudy Slovákov v období národnostného útlaku zo strany uhorských úradov. M. Žitný venuje veľa priestoru všetkým okolnostiam týchto kontaktov v samostatnej kapitole (Björnsterne Björnson a Slovensko).

Tretím významným impulzom spomínaných kontaktov bol príchod českého prekladateľa Karla V. Rypáčka na Slovensko a s tým súvisiace rozšírenie možnosti šírenia škandinávskych literatúr v slovenskej verzii.

M. Žitný pripomína obdobie 50. rokov 20. storočia, keď sa škandinávská literatúra prestala na Slovensku z ideologických a vari aj politických dôvodov vydávať.

V kapitole *Recepcia severských literatúr na Slovensku ako literárnohistorický problém* M. Žitný polemizuje s názorom, že hlavným periodizačným medzníkom bol v týchto súvislostiach rok 1945 a prikláňa sa k tomu, že ideologicky motivované zmeny sa odohrali až po roku 1948. Má pravdu, i keď podľa mojej mienky treba tento problém vidieť o čosi diferencovanejšie. Napríklad v oblasti vydávania nemeckej literatúry dochádza k ruptúre hneď po roku 1945 a v 50. rokoch sa hľadajú skôr možnosti oprieť sa o nemeckú antifašistickú literatúru. Zo severských literatúr by v tomto zmysle mohol prichádzať do úvahy Knut Hamsun.

Treba však pripomenúť, že v liberálnejších 60. rokoch sa k nám severské literatúry znova vracajú a M. Žitný pripomína, za akých okolností.

Prínosom Žitného práce je zmapovanie reakcií slovenskej literárnej vedy (jej reprezentatívnych predstaviteľov) na severské literatúry,

Prvou časťou svojho habilitačného spisu si M. Žitný vytvoril vhodné teoretické východiská a naznačil, akým smerom sa budú uberať jeho ďalšie úvahy. V prvom rade sa venuje recepcii jednej časti európskej literatúry v slovenskom prostredí, ale pritom dôsledne vychádza z východiskových textov a ich recepčného potenciálu. Žitný si všíma tak originál, ako aj jeho prekladové verzie a teoretickú reflexiu o nich. Nadväzuje na najlepšie tradície slovenskej komparatistiky, ku ktorým sa hlási.

Druhá časť habilitačného spisu je venovaná vybraným severským autorom, ku ktorým má M. Žitný asi bližší vzťah ako k mnohým ostatným a ktorých sa čiastočne zmocnil aj prekladateľsky. Tieto kapitoly majú jednak informatívnu hodnotu, oboznamujú slovenského čitateľa s inkriminovanými spisovateľmi, ale na druhej strane sú aj výsledkom hlbšieho skúmania, ktoré M. Žitný predkladá svojim čitateľom.

Dlhé roky sa napríklad zaoberal dánskym filozofom Sörenom Kirkegaardom, ktorý bol u nás v časoch ideologického usmerňovania kultúry pokladaný za protimarxistického a nedočkal sa slovenských edícií. M. Žitný zdôrazňuje aj literárne hodnoty Kirkegaardovho diela, ktoré je predmetom jeho hlbšej literárnovednej analýzy. Práve tohto dánskeho spisovateľa predstavil M. Žitný slovenským čitateľom vo vynikajúcich prekladoch.

Pri podobnej príležitosti vznikla štúdia o Hansovi Christianovi Andersenovi, pričom osobitné miesto v týchto úvahách má Andersenova návšteva Bratislavy.

Portrét B. Björnsona sa vyznačuje podrobnosťou a dôkladnosťou najmä v pasážach, ktoré sú venované vzťahu tohto spisovateľa k Slovensku a Slovákom. Predložená verzia je navyše inštruktívna a obsahuje aj málo známe informácie.

Kapitola *Kto sa bál Selmy Lagerlöfovej* mapuje slovenskú recepciu tejto významnej švédskej spisovateľky, pokúša sa o jej periodizáciu a zisťuje, kedy a prečo bola S. Lagerlöfová u nás v nemilosti oficiálnych miest. Vzniká tu otázka, či zanedbávanie resp. "vytesňovanie" jej osoby a diela bolo spôsobené len ideologickými dôvodmi, alebo tu hrali úlohu aj estetické zretele. Myslím, že tento problém bude potrebné rozpracovať podrobnejšie (napríklad zistiť, či v inkriminovanom existovali iniciatívy týkajúce sa vydávania tejto autorky a kto tieto iniciatívy prekazil).

Tretia časť habilitačného spisu M. Žitného sa zameriava na konkrétnu prekladovú recepciu a s ňou spojené translátologické problémy. Prvá štúdia sa dá zaradiť do oblasti dejín prekladu a podrobuje

analýze slovenské pretlmočenie Ibsenovej Nory (Bábkový dom), ktorej "poslovenčovatateľom" bol istý Ing. Ján Burjan . M. Žitný zasadzuje tento preklad do širšieho kontextu vtedajších prekladateľských aktivít na Slovensku v súvislosti s emancipačným procesom, ktorý prebiehal aj v dráme a divadelníctve, hoci Slovensko vtedy ešte nedisponovalo profesionálnym divadlom. M. Žitný zhromaždil a cituje o tom vzácne doklady. Burjanovo poslovenčenie nezatraca, ale sa usiluje zistiť všetky relevantné okolnosti a vynáša na svetlo sveta neznáme fakty. Zaoberá sa aj dvojakým záverom Ibsenovej hry a usiluje sa dospieť k platným zisteniam.

Demonštráciou možností teórie prekladu je kapitola K prekladu reálií. M. Žitný ani tu nezaprie v sebe historika prekladu, ale na druhej strane zužitkúva aj zahraničnú prekladateľskú vedu. Zvlášť sa venuje slovenským náprotivkom severských reálií, pričom porovnáva viaceré preklady. Pracuje s konkrétnymi príkladmi, čo zvyšuje presvedčivosť jeho výkladu.

Z témy monografie sa čiastočne vyčleňuje kapitola K prekladovej recepcii fínskej literatúry na Slovensku v 20. storočí. Fínska literatúra je síce severská z geografického hľadiska, no na druhej strane ťažko môže byť predmetom germanistického skúmania, hoci zástoj švédčiny vo fínskej kultúre je nepochybný. Charakter "fínskej" kapitoly je skôr informatívny, ale práve informačná nasýtenosť pôsobí presvedčivo a odôvodňuje zaradenie tejto kapitoly do habilitačného spisu.

Organické miesto v habilitačnom spise sa dostalo kapitole o českom škandinavistovi Josefovi B. Michlovi, ktorý istý čas pracoval aj na Slovensku, zúčastnil sa na výchove slovenských škandinavistov a spolupracoval aj pri prekladoch diel severských literatúr do slovenčiny. M. Žitný načrtáva portrét tohto vynikajúceho vedca a človeka, pričom neskrýva osobné zaujatie, keďže Josef B. Michl bol jedným z jeho učiteľov. Svojím spôsobom ide o hold tomuto českému odborníkovi, ktorý sa zaslúžil o slovenskú škandinavistiku.

Piata časť Žitného habilitačného spisu patrí "zakladateľským osobnostiam prekladu severských literatúr na Slovensku" (Karol Vojtech Rypáček, Gustáv Viktory, Josef B. Michl, Oto Obuch, Jaroslav Kaňa, Ladislav Obuch, Peter Hrivnák, Helena Dobiášová). Pokiaľ viem, ide o prvý pokus zhodnotiť prácu týchto prekladateľov. M. Žitný spracoval tak ich životopisy, ako aj ich tvorivé výsledky a tieto portréty doplnil spoľahlivou bibliografiou.

Hoci prítomný habilitačný spis nemôže vyčerpať celú šírku danej problematiky, je reprezentatívny, lebo si všíma podstatné skutočnosti a tendencie. Veľmi pozitívne hodnotím vysokú formulačnú úroveň M. Žitného, i zložitejšie problémy formuluje nielen výstižne, ale aj jasne a zrozumiteľne. Kompozícia spisu je logická a autorom dobre premyslená.

Predložený habilitačný spis je v súčasnej slovenskej literárnej vede ojedinelý a to len zvyšuje jeho hodnotu. K serióznosti spisu prispieva rozsiahle anglické resumé, bohatá bibliografia a tiež zoznam autorových publikácií k danej téme.

Svojím charakterom je posudzovaná dizertácia hlavne materiállová, ale na druhej strane je teoreticky fundovaná a vychádza z jasných metodologických východísk, najmä z metodológie literárnovednej komparistiky, ale aj modernej translatológie. .

Autor osvedčil schopnosť postihnúť zvolenú problematiku a prispel výrazným spôsobom do súčasného slovenského uvažovania o recepcii inonárodných autorov a literatúr v našom kontexte.

Pre tieto kvality **odporúčam**, aby sa spis **PhDr. Milana Žitného, CSc., *Severské literatúry v slovenskej kultúre*** stal predmetom habilitačného pokračovania a aby na základe úspešnej habilitácie bola menovanému udelená vedecko.pedagogická hodnosť **docenta** pre odbor ***prekladateľstvo a tlmočníctvo***.

V Bratislave, 22. marca 2013

Prof. PhDr. Ladislav Šimon, CSc.